
Prawo do skutecznej pomocy obrońcy

Palestra 36/3-4(411-412), 64-67

1992

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Prawo do skutecznej pomocy obrońcy

W poprzednim numerze informowaliśmy o konferencji, jaka odbyła się w dniach 24 listopada - 1 grudnia 1991 r. w Syrakuzach (Włochy). Jej tematem była „Ochrona praw człowieka w wymiarze sprawiedliwości w sprawach karnych w Europie Środkowej i Wschodniej oraz w Związku Radzieckim”. Spotkanie ekspertów zorganizował Międzynarodowy Instytut Studiów Prawa Karnego, kierowany przez profesora M. Cherifa Bassiouni, prezydenta Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Karnego (AIDP). Wśród uczestników z Polski obecni byli m.in. wiceprezes NRA adw. Maciej Dubois i przewodniczący Komisji Praw Człowieka NRA adw. Marek A. Nowicki.

W wyniku kilkudniowej dyskusji opracowano dokument określający minimalne standardy dotyczące pozycji i roli sądownictwa i sędziów, miejsca prokuratury oraz adwokatów-obrońców w procesach karnych. Poniżej przedstawiamy tę część dokumentu, która poświęcona jest właśnie roli obrońcy. W przyszłości postaramy się znaleźć miejsce w „Palestrze” także na inne materiały z tej ciekawej i pożytecznej konferencji.

Podstawowa zasada

1. Każda osoba podejrzana * o popełnienie przestępstwa ma prawo do korzystania z pomocy jednego lub więcej obrońców w każdym czasie, zarówno podczas, jak i po zakończeniu procesu.

Pomoc prawna

2. Jeśli oskarżony nie ma środków na opłacenie adwokata, to jest on uprawniony do pomocy obrońcy z urzędu w sytuacji, gdy wymaga tego interes wymiaru sprawiedliwości.

2.1.1. Interes wymiaru sprawiedliwości wymaga udziału adwokata w szczególności w następujących przypadkach gdy:

- stan zdrowia fizycznego lub psychicznego oskarżonego nie pozwala mu bronić się samodzielnie;

- oskarżony jest nieobecny podczas rozprawy;

- sprawa ma wyjątkowo skomplikowany charakter;

- sprawa jest tak poważna, że oskarżonemu grozi wymierzenie kary nie mniejszej niż 6 miesięcy pozbawienia wolności.

2.1.2. Jeśli oskarżony jest nieletni, to ma on prawo do pomocy prawnej w każdym przypadku, w którym grozi mu skazanie, którego rezultatem będzie pozbawienie wolności.

2.1.3. Osoby skazane powinny mieć zapewnioną pomoc prawną w postępowaniu wykonawczym oraz w sprawie skarg dotyczących sposobu traktowania ich w więzieniu, jeżeli mają one szanse powodzenia. O udzieleniu pomocy prawnej decyduje sąd, do którego osoba skazana ma swobodny i łatwy dostęp.

2.1.4. Pomoc prawną należy także zapewnić w postępowaniu odwoławczym. Pomoc ta może być jednak ograniczona do udzielenia porady w sytuacji, gdy odwołanie jest pozbawione podstaw.

2.2. Właściwe władze powinny zapewnić pomoc prawną wykwalifikowanego adwokata na wniosek oskarżonego lub z urzędu. Należy przyjąć jako zasadę, że obrońca wskazany przez oskarżonego powinien być dopuszczony do udziału w sprawie. Jeżeli oskarżony chce bronić się sam i wydaje się być w pełni do tego zdolny, należy mu to umożliwić.

2.3. Prawo do pomocy prawnej adwokata powstaje przy pierwszym kontakcie oskarżonego z policją lub z sędzią. Władze te powinny w każdym przypadku poinformować oskarżonego o jego prawie do korzystania z pomocy obrońcy.

2.4. Adwokaci występujący jako obrońcy z urzędu powinni być uprawnieni do wynagrodzenia ze środków publicznych.

Porozumiewanie się obrońcy z oskarżonym aresztowanym

3. Oskarżony ma prawo porozumiewać się ze swoim adwokatem już od chwili zatrzymania, ustnie lub na piśmie, bez kontroli ze strony władz. W sprawach o charakterze wyjątkowym, takich jak terroryzm lub zorganizowana przestępczość, jeśli władze mają uzasadnione podejrzenia, że adwokat może nadużyć swoich uprawnień do swobodnego porozumiewania się z oskarżonym, mają uprawnienie zwrócić się do przedstawicieli adwokatury o skontrolowanie tych

kontaktów. To samo dotyczy skazanych pozbawionych wolności.

Udział obrońcy w postępowaniu przygotowawczym

4. Obrońca powinien mieć możliwość udzielenia pomocy oskarżonemu we wszystkich ważnych fazach postępowania.

4.1. Oznacza to, między innymi, prawo do bycia obecnym przy:

- przesłuchaniu oskarżonego;
- przesłuchaniu świadków i biegłych;
- okazaniu i innych czynnościach podjętych w celu rozpoznania;
- wizji lokalnej i odtworzeniu przebiegu przestępstwa.

4.2. Protokół przesłuchania osoby, lub inny dokument o podobnym charakterze może być przedstawiony na rozprawie jako dowód przeciwko oskarżonemu tylko wtedy, gdy obrońca miał możliwość bycia obecnym przy przeprowadzaniu tego dowodu.

4.3. Obrońca jest w szczególności uprawniony do:

a) rzeczywistego dostępu do akt; w razie istnienia poważnego niebezpieczeństwa zmywy w celu wprowadzenia sądu w błąd, dostęp do akt może być ograniczony warunkiem, że na krótki czas określone fragmenty akt nie będą udostępniane. Obrońcy należy jednak w każdym przypadku zagwarantować dostęp do każdego oświadczenia oskarżonego, niezależnie od tego, czy wiedział on o tym, że jego wypowiedź jest rejestrowana;

b) gromadzenie dowodów potrzebnych do obrony lub wnioskowania prze-

słuchania świadków lub przeprowadzenia innych dowodów;

c) przesłuchiwania lub zgłaszania pytań do osób przesłuchiowanych, takich jak oskarżony, świadkowie i biegli;

d) składania odwołań, skarg lub innych środków prawnych, w szczególności wniosków o „*habeas corpus*”.

Udział obrońcy w rozprawie

5. Obrońcy należy zapewnić odpowiedni czas i możliwości przygotowania obrony na rozprawie.

5.1. Obejmuje to w szczególności:

a) dostęp do akt i możliwość dyskusowania ich treści z klientem;

b) prawo do przedstawiania dowodów lub wnioskowania o ich przeprowadzenie oraz prawo do badania każdej osoby przesłuchiwanej przez sąd na tych samych warunkach, co oskarżyciel. Wniosek dowodowy może być odrzucony tylko na podstawie formalnego i uzasadnionego postanowienia;

c) środki prowadzące do wyłączenia sędziów oraz wszystkie inne środki mające na celu zapewnienie rzetelności rozprawy.

Stosunki między oskarżonym a obrońcą

6. Obrońca może podjąć każdą czynność, jaką uzna za korzystną dla swego klienta. Nie może on jednak działać wbrew dyspozycjom oskarżonego, pod warunkiem jednak, że jest on zdolny do podejmowania racjonalnych decyzji.

Kodeks postępowania obrońcy

7. Prawa i obowiązki obrońcy powinny być szczegółowo określone w kodeksie postępowania. W szczególności powinny być przestrzegane następujące zasady.

7.1. Obrońca powinien zachowywać pełną lojalność wobec swojego klienta i powstrzymać się przed jakimikolwiek działaniami, które mogą być sprzeczne z jego interesem.

7.2. Obrońca nie może jednak przekroczyć granic ustanowionych przez prawo i kodeks postępowania; nie może posługiwać się wobec władz kłamstwem.

7.3 W przypadku konfliktu pomiędzy obrońcą a jego klientem, obrońca powinien domagać się uwzględnienia obowiązujących go ograniczeń prawnych i etycznych. Jeśli obrońca podejmuje decyzje o rezygnacji, powinien to uczynić w taki sposób, aby w najwyższym, możliwym stopniu uniknąć szkody, jaka może z tego wyniknąć dla oskarżonego.

7.4. Obrońca powinien być zobowiązany do zachowania tajemnicy zawodowej i nie może bez zgody oskarżonego ujawnić informacji, którą od niego otrzymał.

Organizacja adwokatury

8. Jest sprawą najwyższej wagi, aby adwokatura była niezależna od wszelkiej władzy państwowej.

9. Wszyscy adwokaci-obrońcy powinni być członkami niezależnej adwokatury, zorganizowanej na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym. Dostęp do adwokatury powinien być za-

pewniony bez jakiegokolwiek dyskryminacji oraz ograniczeń liczbowych.

Adwokatura powinna pełnić m.in. następujące funkcje:

- a) obrona interesów zawodowych,
- b) wspieranie reform w sferze ustawodawstwa,

c) pogłębianie wiedzy zawodowej jej członków,

d) wykonywanie wobec nich władzy dyscyplinarnej.

Z języka angielskiego przełożył

adw. Marek A. Nowicki